

A SZÉLSŐJOBB RADIKALIZÁCIÓJA NÉMETORSZÁGBAN

1. Bevezető

A ki- és bevándorláson kívül van egy harmadik, sajátos formája a vándorlásnak ez a belső elvándorlás, mely az egyén pszichéjében történik. A globalizáció okozta gyors társadalmi folyamatok esetleges negatív alakulása (pl. munkanélküliség) mellett számos tényező (pszichológiai, vallási, család, értékrend, közösség) elmozdíthatja az egyént a szélsőséges gondolatok felé. Németországban a szélsőséges csoportok közül a jobboldaliak követik el a legtöbb bűncselekményt.

Elsőként a témához kapcsolódó fogalmakat írom le, a német Szövetségi Bünyügyi Hivatal és a Szövetségi Alkotmányvédelmi Hivatal anyagai alapján. A továbbiakban az utóbb említett szervezet éves jelentéseit értékelve mutatom be a szélső jobboldali csoportok tevékenységeinek változását a vizsgált időszakban.

A fő információ forrást jelentő két szervezet állami fenntartású, így a politikai vezetés által biztosított lehetőségekkel (anyagi forrás, eszközök, módszerek) tudja a szélső jobboldalhoz kapcsolódó problémakört felderíteni és a politikai vezetés felé van jelentéstételi kötelezettsége. Az egyoldalú megközelítést elkerülendő röviden bemutatom a témában releváns és elemzési időszakban keletkezett irodalmat.

A tanulmányban a főforrásként megjelölt két intézmény fogalomkészletét használom. A két szerv fogalomkészlete szélsőjobboldal témában megegyezik. A politikailag motivált bűnelkövetés (PMK-Politische motivierte Kriminalität), melynek során az elkövető politikai motivációval követi el bűncselekményét és a meglévő motivációja irányul:

- a véleménynyilvánítás szabadsága,
- a demokratikus államberendezkedés és intézményei ellen,
- az erőszak kiterjesztésére a szövetségi területen
- a sértett/célszemély kiválasztása során annak vallási, politikai, szexuális orientációja, testi vagy szellemi adottságai alapján történik.¹

Az extremista bűncselekmények részhalmaza a politikailag motivált bűncselekményeknek. Az extremista bűncselekményeknél megállapítható a tényállás, hogy a bűntett az alkotmányos elvek és a szabad, demokratikus államberendezkedés ellen irányul.

A politikailag motivált bűncselekmények és az extremista bűncselekmények besorolása megegyezik, hogy a jelenlegi terminológia megkülönböztet: jobboldali, baloldali, vallási- ideológiai, külföldi ideológiai, háttérű bűncselekményeket.²

¹ Szövetségi Alkotmányvédelmi Hivatal 2019. év jelentés, Köln, 2020. 22. o. Vö: <https://www.verfassungsschutz.de/de/oeffentlichkeitsarbeit/publikationen/verfassungsschutzberichte> (Letöltés ideje: 2020.07.31.)

² Uo. 23. o.

A szélsőjobboldali gondolkör az embereket etnikai, rasszhoz való tartozásuk alapján definiálja az emberek értékét. Ennek fényében az emberi jogokat és a polgári jogokat is háttérbe szorítják, emiatt szemben állnak a német állam demokratikus berendezkedésével és alkotmányos értékeivel.³

2. A német szélsőjobboldallal foglalkozó irodalom

A témában íródott német irodalomban erős vonalat képvisel a szélsőjobboldal előretörésének ok kutatása. Emellett jelen van a szakirodalomban egy adott területegységhez köthető szélsőjobboldal elemzése. Külön területet képvisel a szélső jobboldal pszichológiai vonala és a megelőző és elterelő szociális munkáról szóló írások. Irodalommal rendelkezik a szélsőjobboldal politikai térben való jelenlétének feldolgozása. E téren friss témának mondható az AfD és a szélsőjobboldal kapcsolata. Ez a téma az AfD előretörésének köszönhető, mely átalakította a korábban megszokott belpolitikai viszonyokat. Másik irányzat a szélsőjobboldal által elkövetett bűncselekményeket (megkülönböztetett figyelem kíséri az online térben elkövetett bűncselekményeket és az online térben való szervezetbővítést) és azok sértettjeit (muszlimok, zsidók és politikai ellenfelek) vizsgálják. Valamint jelen vannak jogi, szervezetpszichológiai megközelítések.

Az alábbiakban ismertetem azokat a tényezőket, melyek a német irodalom szerint a szélső jobboldaliság felé elindíthatják az egyént. Az egyénben keletkezett egyenlőtlenség érzés és erőszakra való hajlam, az egyik a legtöbbet említettek között, mely az egyént elindíthatja a szélső jobboldal felé, mivel az lehetőséget kínál a felsőbbrendűségbe való menekülésre és az egyenlőtlenség erőszakos megszüntetésére. A társadalmi „dezintegrációs elmélet” szerint, az egyént a társadalmi integrációja és a szocializációja során keletkezett problémák indítják el a szélsőjobboldaliság felé. A „domináns kultúra” elmélete szerint az egyén kiválaszt egy domináns kultúrát és annak nimbuszát igyekszik érvényesíteni az „alacsonyabb rendű” kultúrával szemben. A „modernizációs vesztesek elmélete” szerint, a modernizáció során hátrányos helyzetbe került emberek csoportjából lehetnek olyanok, akik készen állnak arra, hogy az általuk győztesnek tekintettek ellen felvegyék a küzdelmet és helyre állítsák a számukra ideálisnak tartott állapotot. A jelenlegi évezredben látott napvilágot a „csoport specifikus embergyűlölet elmélete”, mely egy adott társadalmi csoport iránt (muszlimok, zsidók, romák, feministák stb.) ellenséges érzéseket táplál az illető.⁴

(Hangsúlyozni kell, hogy a jobboldali gondolkodás Németországban is széles skálán mozog, különbség van az egyes emberek és csoportok között a demokráciához, a politikai ellenfelekhez és az erőszakhoz való viszonyban. Tehát nem minden jobboldali gondolkodó szélsőséges. Ennek fényében a kulcskérdés, hogy a radikalizáció jelensége folyamatosan monitorozva legyen. Emellett nem elhanyagolható a civil társadalom és a család szerepe és felelőssége.)

3. Trendek

A politikailag motivált bűncselekmények 2010 és 2016 között szinte folytonosan emelkedő tendenciát mutattak, a 2016. év minden kategóriában csúcsot jelentett. Az

³ Uo. 46. o.

⁴ Wolfgang Frindte et al.: Egy rendszerező kitekintés az 1990 és 2013 közötti szélső jobboldal kutatásra. In: Wolfgang Frindte et al. (szerk): Jobboldali extrémizmus és a Nemzeti Szocialista Underground. Wiesbaden 35-55. o.

irreguláris migrációs válság és kísérő jelenségei (tünetések, bűncselekmények, terrorcselekmények) hatással volt a statisztika vezetés módszertanára. A külföldi kontextusú politikailag motivált bűncselekmények kategóriát ketté bontották a vallási ideológia és a külföldi politikai ideológia csoportokra, így jött létre a mai bűncselekményi kategória beosztás, melyet már fentebb ismertettem. 2016-ot követően csökkenő periódus indult el, mely 2018-ban csapott át emelkedő tendenciába és az utolsó hivatalosan publikált jelentés évében 2019-ben is tartott.⁵ Ezt a tendenciát elemezve, hogy az irreguláris migráció felfutása és annak lecsengése egyik fontos, de nem kizárólagos alakító tényezője a német politikailag motivált bűncselekmények tendenciájának.

A politikailag motivált bűncselekmények elkövetőinek kategóriái között viszonylag stabil a bűncselekmények elkövetésének megoszlása. A szélső jobboldal 50 és 60% közötti arányt foglalt el 2015 és 2019 között. A szélső baloldal 22 és 25% arány szakított ki az elemzett négy év, egyes éveiben. Végig 10% alatti értéket mutatott a külföldi kontextusú politikai motivációjú bűncselekmények kategóriája, azután is, hogy a 2015-öt követően már említett módon két kategóriára bontották. A fenti kategóriába nem besorolható bűnelkövetések aránya 11 és 16% közötti értékeket vett fel a vizsgált időszakban.⁶ Figyelemre méltó, hogy az elemzés éveiben a politikailag motivált bűncselekmények 70 és 80% közötti aránya extrémista háttérű volt. Pozitívumként kell értékelni, hogy a politikai bűncselekmények jelentős része (évtől és elkövetési motivációtól függetlenül) propaganda bűncselekmény és kis arányt képeznek az erőszakos bűncselekmények.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
PMK jobb	60%	56%	64%	54%	52%	59%	57%	52%	57%	54%
PMK bal	25%	29%	23%	27%	25%	25%	23%	25%	22%	24%
PMK egyéb	11%	12%	10%	16%	15%	11%	13%	16%	13%	16%
PMK külföldi kontextus	3%	3%	3%	3%	8%	5%	8%			
PMK külföldi ideológia								4%	7%	5%
PMK vallási ideológia								3%	2%	1%
PMK összes	27180	30216	27440	31645	32700	38981	41549	39505	36062	41177

1. sz. táblázat:
a németországi politikailag motivált bűncselekmények (PMK) megoszlása az elkövető motivációja alapján⁷

⁵Szövetségi Bünygyi Hivatal: Szélső jobboldali politikailag motivált bűncselekmények- Bűncselekmények https://www.bka.de/DE/UnsereAufgaben/Deliktsbereiche/PMK/PMKrechts/PMKrechts_node.html#doc121714bodyText2 (Letöltés ideje: 2020.07.31.)

⁶Uo.

⁷ A Szövetségi Bünygyi Hivatal adatai alapján

A szélső jobboldali motivációval elkövetett bűncselekmények között egyre nagyobb aránnyal bírt az propaganda bűncselekmények (2019-ben: 63,77%), ezt követik a rangsorban a rongálások és a harmadik helyen álltak a testi sértések, egyre csökkenő, az elemzési időszakban mindvégig 10% alatti értékkel. Ebből következik, hogy a szélső jobboldal politikailag motivált bűncselekményei (és terjeszkedése) elleni küzdelem fő színtere a kommunikációs tér. A Németország felé irányuló irreguláris migráció dinamikájának csökkenésével, 2016-ot követően az erőszakos bűncselekmények részaránya csökkent a szélsőjobboldali bűncselekmények között, míg a propaganda bűncselekmények aránya nőtt. Ennek a folyamatnak a hátterében állhat, az agresszióra való hajlam csökkenése az irreguláris migráció csökkenésével és a rendvédelmi és felderítő munka eredményessége is.

	2015	2016	2017	2018	2019
Erőszakos bűncselekmények	6,47%	7,21%	5,51%	5,66%	4,41%
Propaganda bűncselekmények	53,03%	53,12%	58,64%	61,58%	63,77%

2. sz. táblázat: A szélső jobboldal által elkövetett bűncselekmények⁸

Térbeli szempontból kiemelkedik a többi tartomány közül a szélső jobboldali bűncselekmények megoszlásában Észak-Rajna-Weszfália tartomány. A vizsgált időszakban a volt kelet-német tartományok (köztük is Berlin) hasítottak ki nagyobb arányt a szélső jobboldali bűncselekmények térbeli megoszlásából, míg egyes volt nyugati tartományok részaránya csökkent.⁹

4. A szélső jobboldali szubkultúra

A Szövetségi Alkotmányvédelmi Hivatal jelentései alapján számomra egy önálló, szélső jobboldali kulturális tér kirajzolódása látható. (Természetesen ez ellen számos tényező dolgozik, a rendvédelmi tevékenységen túl. Például a szélső jobboldalt háttérbe szorítani tudó politikai kultúra és az oktatáson, nevelésen keresztül történő prevenciós tevékenység.) Ennek a kulturális térnek része választásokon is elinduló pártok egyre bővülő országos hálózattal, kulturális rendezvényekkel, folyóiratokkal, internetes platformokkal, segélyezési tevékenységgel.¹⁰ Véleményem szerint ennek a kulturális tér jövőjét egyik meghatározó tényező, hogy a mennyire tud ezzel szemben egy antitézist, alternatívát állítani, hiszen az esetleges sikerének az egyik tényezője, hogy a politikai vezetés által figyelmen kívül hagyott társadalmi csoportokat ér el és annak el nem végzett feladatait pótolja. A szélsőjobboldal szubkultúrában a legnagyobb veszélylehetőség, hogy az erőszakra buzdítja, képezi ki és fegyverezi fel szimpatizánsait. Ennek előjelei lehetnek az évente általuk megrendezésre kerülő küzdősport események. Nem elhanyagolható a német

⁸ A Szövetségi Bünyügyi Hivatal adatai alapján

⁹ E bekezdés állításainak adatforrásai a Szövetségi Alkotmány Védelmi Hivatalok által készített 2015 és 2019 közötti éves jelentések.

Forrás: <https://www.verfassungsschutz.de/de/oeffentlichkeitsarbeit/publikationen/verfassungsschutzberichte> (Letöltés ideje: 2020.07.31)

¹⁰ Szövetségi Alkotmányvédelmi Hivatal 2019. év jelentés, Köln, 2020, 59-74. o.

szélsőjobboldal kiterjedt nemzetközi kapcsolatrendszere. Tagjai részt vettek a magyarországi kitörés emléktúrán, a bolgár Lukov-meneten a görög Arany Hajnal rendezvényein, ezen kívül még van kapcsolatuk cseh, lengyel, osztrák, francia szélső jobboldallal is.¹¹ A Die Rechte párt kapcsolatban áll a magyar Légio Hungáriával.¹² A nemzetközi kapcsolatokon keresztül fennáll a veszélye, hogy a német szélső jobboldali csoportok külső befolyásolási szándék eszközei lehetnek.

A három megfigyelés alatt álló, nagy szélső jobboldali párt (NPD, Die Rechte, III. Weg) egymástól eltérő múlttal, tagszámmal, média jelenléttel, államo- való attitűddel és országos lefedettséggel rendelkezik.¹³ Az elemzési időszakban az NPD tagjainak létszáma csökkent, a Die Rechte és a III. Weg tagszáma nőtt.¹⁴ E mögött tényezőként jelen lehet migráció okozta németországi jobboldali politikai konjunktúra. A választásokon egyik párt sem tudott 1,5% fölötti eredményt felmutatni.¹⁵ (Ha nem számítjuk az AfD-t, melynek egyes résszervezetei a közelmúltban figyelés alá kerültek.) Ennek ellenére a pártforma alkalmas arra, hogy támogatásért folyamodjanak, pénzt mozgassanak és ennek égisze alatt rendezvényeket szervezzenek.

Sajátos csoportot jelentenek a szélső jobboldalon a Reichsbürger (a birodalom polgárai) és a Selbstverwalter (önigazgatók) nevű tömörülések. A Reichsbürger csoportosulásba azok tartoznak, akik a Harmadik Birodalom vagy a Német Császárság társadalmi állapotát tartják ideálisnak. A Selbstverwalter csoportba tartozók jobboldalról tagadják a meglévő társadalmi rendet és berendezkedést, és maguk szeretnék kezükbe venni az irányítást. Ez a két csoportosulás lényegesen kisebb tömeget mozgat meg. Ezt mutatja az erőszakos bűncselekmények alacsony száma a szélső jobboldaléhoz képest alacsony. A hozzájuk köthető bűncselekmények döntő többsége a nácizmushoz kapcsolódó két tartományhoz Bajorországhoz és Berlinhez kötődik. Nem elhanyagolható jelenség a párt struktúrákon és szervezeteken kívül szélső jobboldallal szimpatizáló emberek számának növekvő tendenciája, valamint az a tény hogy ezen emberek számának feltérképezése rendkívül nehéz feladat.¹⁶

A szélső jobboldali szubkultúrához számos nagy port felkavaró bűncselekmény tartozott (sok kicsi mellett) az elemzési időszakban. A legfrissebb szerint a német hadsereg különleges egységének 20 katonája ellen folyik jelenleg is nyomozás a szélső jobboldal támogatásáért.¹⁷ Emellett volt támadás zsinagóga ellen. A migrációval szemben pozitív attitűdöt mutató hesseni tartományi miniszterelnököt a saját otthonában gyilkolták meg, komoly konspiratív előkészítéssel. Figyelemre méltó, hogy több alkalommal indult alapvetően jobboldali indíttatású (ellentüntetőkkel is kísért), olykor erőszakba torkolló tüntetéssorozat (pl. a politikai konzekvenciákkal is járó chemnitzi események) az országban melynek kiváltó oka, egy vélt vagy valós, migrációs háttérű egyén által elkövetett erőszakos

¹¹ Uo. 70. o.

¹² Uo.

¹³ Uo. 73-100. o.

¹⁴ E bekezdés állításainak adatforrásai a Szövetségi Alkotmány Védelmi Hivatalok által készített 2015 és 2019 közötti éves jelentések. i.m.

¹⁵ Uwe Backes: Jobboldali populizmus és jobboldali extrémizmus In: Uwe Kemmesies, Brahim Ben Slama (szerk.): Az extrémizmus prevenció kézikönyve, Hamm, 2020 76. o.

¹⁶ E bekezdés állításainak adatforrásai a Szövetségi Alkotmány Védelmi Hivatalok által készített 2015 és 2019 közötti éves jelentések. i.m.

¹⁷ Von Marcus Pindur: Egy Bundeswehr egység őrizetben https://www.deutschlandfunk.de/rechtsextremismus-im-ksk-eine-bundeswehr-einheit-auf.724.de.html?dram:article_id=48054 (Letöltés ideje:2020.07.31.)

bűncselekmény német állampolgár sérelmére. Utóbbi jelenségből a szélső jobboldal és egy érdeklődési körébe tartozó hír magas tömeget mobilizáló képességére lehet következtetni.¹⁸

5. A szélső jobboldal elleni intézkedések

Ahogy a szintén ideológiai háttérrel rendelkező terrorizmus esetében, úgy a politikailag motivált bűncselekmények és szubkultúrák problematikájánál is felmerül a kérdés, hogy melyek azok a tényezők, amelyek az adott csoport megszűnését előmozdítják. Ennél a kérdésnél több tényezőt említ meg a témába vágó irodalom, elhangzik a kiváltó politikai ok megszűnése, a rendvédelmi munka eredményessége, a külső és belső bomlasztó tevékenység, melyek végső soron személyi, anyagi és műveleti oldalról lehetetlenítik el a szervezetet. Valószínűleg a jelenlegi szélső jobboldali csoportok helyzetének alakulásában valamennyi tényező szerepet játszik.

A kiváltó ok megszűnése manifesztálódhat abban, hogy a Németország felé irányuló irreguláris migráció dinamikájának csökkenése csökkenthette a szélső jobboldal támogatását és ezen keresztül a hozzá kapcsolódó bűncselekményeket. Az egyes bűncselekményeket követő gyors és hatékony rendőri munka szintén elrettentő tényezője lehet a szélső jobboldalhoz való csatlakozásnak és a hozzá tartozó bűncselekményeknek. Bomlasztó erővel hat egy csoport életére a tagok véleménykülönbségéből következő kohézió és cselekvőképesség csökkenés. A kívülről történő bomlasztásra számos példa van. Pozitív eredménynek értékelhető a szélső jobboldalhoz köthető személyek fegyverviselési engedélyének bevonási intézkedései. Eredményesnek tekinthető, hogy egy-egy rendezvény látogatottságát és agresszió szintjét avval sikerült csökkenteni, hogy aznapra betiltották a helyszínen az alkohol fogyasztást.¹⁹ Gyors eredménnyel járt a parlamentben is jelenlévő AfD nevű párt radikális szárnyának és ifjúsági szervezetének figyelési objektumnak való felvétele és annak nyilvános deklarálása, melynek eredményeként tagkilépési hullám indul meg mindkét szervezetből.²⁰ (Természetesen még számos kívülről történő bomlasztó intézkedés történt, melyről érthető okokból szegényes a feldolgozható szakirodalom.)

6. Konklúzió

A Németországban jelenlévő számos szélsőséges gondolatok mentén szerveződő csoportosulások közül kiemelkedik a szélső jobboldal, a politikailag motivált bűnözésben betöltött szerepe, és az egyén számára viszonylag szervezett szubkultúrát kínáló arculata miatt. A szélső jobboldal helyzetére a társadalmi megítélésen túl hatással van a politikai kultúra, a rendvédelmi és bomlasztó tevékenység, valamint a szélsőjobboldali kultúrához kapcsolódó témakörök aktualitása, tömegvonzó képessége.

A közelmúltban az irreguláris migráció növekvő és csökkenő periódusai hatással voltak a szélső jobboldal bűnelkövetésére és támogatottságára. Ezek döntő többsége nem erőszakos, ugyanakkor aggodalomra ad okot azok jelenlegi emelkedő tendenciája, az egyes bűnelkövetők társadalmi helyzete, a bűncselekmények célszemélyei, valamint a szélső jobboldal számára fontos témák tömegeket mobilizáló képessége. E jelenségek elleni fellépés folyamatosan megújuló, kifinomult rendőri és felderítő munkát igényel, emellett nem elhanyagolható a politikai döntéshozók és a civil társadalom szerepe sem.

¹⁸ Szövetségi Alkotmányvédelmi Hivatal 2019. év jelentés, Köln, 2020, 54-59. o.

¹⁹ Uo. 57-59. o.

²⁰ Szövetségi Alkotmányvédelmi Hivatal 2019. év jelentés, Köln, 2020, 88-90. o.